

JAMES BURNHAM AZ ELFELEDETT GEOPOLITIKAI TEORETIKUS

James Burnham egyike volt a világ legjelentősebb geopolitikai teoretikusainak, élete és munkássága azonban mára nagyrészt feledésbe merült. Elsősorban a hidegháborús győzelemhez vezető amerikai stratégia megalkotása révén emlékezhetünk rá, de számos geopolitikai megfigyelése a 21. században is aktuális.

James Burnham neve ma kevesek számára hangzik ismerősként, pedig egyike volt a 20. század legnagyobb geopolitikai gondolkodóinak, aki évtizedeken keresztül könyvek és folyóiratcikkek hosszú során keresztül értelmezte a világpolitika legfontosabb történéseit, kritizálta az amerikai külpolitikát és ajánlott új alternatívákat az ideális hidegháborús stratégiát illetően. Műveltsége, páratlan intellektusa révén kimagaslott kortársai közül, munkássága pedig még *George Orwell* irodalmára is hatást gyakorolt. Pályafutását a kommunizmus híveként kezdte, de a későbbiekben a totalitárius ideológia kérlelhetetlen ellensége lett. Geopolitikai elmélete, különösen a „felszabadítás stratégiája” a hidegháború első periódusában ugyan még nem tűnt megvalósíthatónak, de az 1980-as években a *Reagen* kormányzat idején már az Egyesült Államok számára meghozta a győzelmet a Szovjetunió felett, méltóképpen megkoronázva *Burnham* életművét.

James Burnham[1]

A nemzetközi kommunista mozgalomban

James Burnham 1905-ben Chicagóban született egy vasúttársaság alelnökének legidősebb fiaként. Gyermekkorát jólétben, de társadalmilag többnyire elszigetelten töltötte, miközben az irodalom és a zene szeretetét is magába szívta. 1923-ban sikeresen felvételizett a Princeton egyetemre, ahol angol irodalmat és filozófiát hallgatott, majd osztályelsőként diplomázott. Ezt követően Angliában a Balliol College-ban (Oxford University) angol és középkori filozófia szakon folytatta tanulmányait és 1929-ben MA diplomát szerzett.[2] Még ebben az évben állást kapott a New York University-n, ahol filozófiát tanított egészen 1953-ig. 1934-ben feleségül vette **Marcia Lightner**-t, akitől két évvel később egy lánya született.[3]

1930-1933 között **Burnham Philip E. Wheelwright**-al közösen szerkesztette a Symposium nevű irodalmi filozófiai folyóiratot, ekkor került közelebbi ismeretségbe egyetemi kollégájával **Sidney Hook**-kal, aki bevezette őt a gyakorlati marxizmus világába. A nagy gazdasági világválság alatt **Burnham** csatlakozott a nemzetközi munkásmozgalom trockista szárnyához. **Leon Trockij** Az Orosz forradalom története című munkája különösen nagy hatással volt rá, elkötelezettségét pedig politikai téren is bizonyította, amikor 1933-ban részt vett az Amerikai Munkás Párt megszervezésében. Mint a párt intellektuálisan legkiemelkedőbb alakja a New International c. pártlap szerkesztését is átvette, amelyben kiállt **Trockij** mellett és elítélte **Joszif Sztálin** álláspontját. Véleménye szerint **Lenin** igazi örökösének **Trockij** tekinthető, a sztálinizmus pedig nem más, mint a „bolsevizmus aberrációja”. [4] Hamarosan kiterjedt levelezésbe kezdett **Trockijjal**, mindazonáltal egyre inkább eltávolodott a kommunizmus eszméjétől. 1939 őszén, amikor **Trockij** kiállt a Molotov-Ribbentrop paktum mellett, mint amely fontos lépést jelenthet a magántulajdon megszüntetése felé vezető úton, **Burnham** közönséges hódításnak bélyegezte az eseményt.[5] 1940 májusában ezért otthagya a Szocialista Munkás Pártot.[6] majd a kommunizmustól elhatárolódó baloldal lapjában a Partisan Review-ban kezdett publikálni.

A geopolitikai gondolkodás kezdete

1941-ben **Burnham** megírta a The Managerial Revolution: What is Happening in the World[7] c. könyvét, amely rövid idő alatt bestseller lett, a főbb idegen nyelvekre is lefordították és szerzőjének is általános ismertséget hozott.[8] Valójában **Burnham** ekkor kezdte geopolitikai szemszögből vizsgálni az eseményeket, ezért műve ebből a szempontból is kiemelkedő. A könyv a kapitalizmus lehetséges jövőjét elemzi és arra a következtetésre jut, hogy a rendszer valószínűleg nem lesz hosszú életű. A náci Németország, a sztálini Szovjetunió és **Franklin D.Roosevelt** Amerikáját összehasonlítva pedig úgy véli, hogy számos közös vonás fedezhető fel az eltérő gazdasági-társadalmi rendszerekben, legfőbb tézise pedig az, hogy a világban a kapitalisták és a kommunisták hatalmát hamarosan egy új uralkodó réteg a managerek fogják átvenni.[9]

A könyv leginkább egy politikai és társadalomgazdasági munkának tekinthető, ugyanakkor a globális geopolitikai gondolkodás alapjait is tartalmazza. A háború utáni világ a modern ipar koncentrációja miatt, szerinte 3 központi stratégiai jelentőségű területre bontható: a nyugati félteke 2/3-a; Észak-Közép-Európa, Nyugat-Ázsia és Észak-Afrika; valamint Kelet-Ázsia és a part menti szigetek. Mindegyik területen valamelyik nagyhatalom előnyére is rámutatott a világhatalomért folytatott versenyben, egyben 3 szuper állam kiemelkedésével számolt: Japán, Németország és az Egyesült Államok. A brit birodalom összeomlását is megjósolta, habár azt a hagyományos egyensúlypolitika kudarcának tulajdonította és nem a források ill. a politikai akarat hiányának. Végül Európa konszolidációja nem valósult meg – ahogy **Burnham** jövendölte – habár két szuperhatalom (USA, Szovjetunió) versenye és két stratégiai központ (Amerika és Ázsia) kiemelkedése valóban bekövetkezett.[10] Munkájában a szerző alábecsülte a Szovjetunió későbbi befolyását, ugyanakkor pontosan körülírta az USA szerepét a háborút követő világrendben. Szerinte Amerika az új szuperhatalmi rendszer alapját fogja képezni és mint olyan a maximális világhatalomra fog törekedni, miközben a brit birodalom felbomlását követően annak szerepét is részben átveheti. A kortársak a könyv geopolitikai jelentőségét kevésbé látták át, de egyes kritikusai mint **George Orwell** – aki a szerző hatalomimádatát emelte ki és több tévedésére is rámutatott – megértette igazi intellektuális értékét.[11]

Antikommunizmus és geopolitika

Burnham miután szakított a kommunista mozgalommal, továbbra is kitartott amellett, hogy az USA-nak meg kell őriznie semlegességét a háborúban. A Pearl Harbor elleni japán támadás azonban mindent megváltoztatott, melynek hatására **Burnham** a háborúba való belépés legfőbb támogatóinak sorába állt.

1943-ban jelent meg újabb könyve – egyes kritikusai szerint talán a legjobb – a *The Machiavellians: Defenders of Freedom*.^[12] A műben **Machiavelli** modern követőinek tevékenységét méltatja, miközben különbséget tesz a szentimentalista és a realista politika hívei között. **Dantét, Rousseaut** és a francia forradalom nagyjait az előbbi táborba sorolja, **Machiavellit** és örökösait pedig az utóbbiba, mint akik képesek a politika érzelmentes, objektív gyakorlására. Ennek jegyében többek között a következő általános érvényű megállapításokat teszi: a politika az egyének és csoportok hatalomért való küzdelmének megnyilvánulása; a politikus alapvetően logikátlan szereplő, akit az „ösztön, impulzus és az érdek” hajt. Az uralkodók és a politikusok alapvetően a saját hatalmuk és kiváltságaik fenntartására törekednek; a kormányokat „politikai formulák” vagy mítoszok tartják fenn; miközben minden társadalom uralkodókra és uraltakra oszlik.^[13] A könyv legfőbb jelentősége nem is az erőpolitika elemzésében rejlik, inkább a szabadság megnövekedett értékének felismerésében, amely a világháború forogtagában – a sztálinista zsarnokság előretörésével párhuzamosan – egyre inkább foglalkoztatta a szerzőt.

1944-ben **Burnham** egy időre elhagyta az egyetemi katedrát és az OSS (Office of Strategic Services) a CIA elődjének szolgálatába állt. **George F. Kennan** ajánlására a Politikai és Pszichológiai Hadviselés Osztályának a vezetését bízták rá és ebben a minőségben készített elemzéseket a háborút követő lehetséges szovjet célokkal kapcsolatban.[14] Összefoglaló tanulmányát elsősorban a jaltai konferenciára utazó amerikai delegáció tájékoztatására szánta, de a későbbiekben az azonos címet viselő *Struggle for the World* című könyvében látott napvilágot. Az OSS elemzés és a *Partisan Review*-ben 1944-45 folyamán megjelent két írása[15] egyaránt arra figyelmeztetett, hogy a Szovjetunió egész Eurázsia uralmára törekszik és az 1944 áprilisi görög haditengerészeti lázadás valójában a „harmadik világháború” kezdetét jelezte. A kínai eseményeket is figyelembe véve megállapította, hogy az új háború kezdetét vette, mielőtt a régi befejeződött volna. Úgy vélte, hogy a szovjet politika célja jelenlegi fázisában, hogy biztosítsa Európa feletti dominanciáját, továbbá hogy **Sztálin** sikeresen ötvözze a realista külpolitikát az elméleti geopolitikával **Halford Mackinder** elveivel összhangban. A végcél pedig nem más, mint a Moszkva uralta világbirodalom. **Burnham** OSS tanulmánya világosan leírta a háború utáni geopolitikai struktúrát és 2 évvel **Kennan** hosszú távirata előtt megjósolta az USA és a Szovjetunió hidegháborús ellentétét.[16]

Az OSS-nél végzett munka fordulópontot jelentett **Burnham** munkásságában, hiszen korábbi könyvei inkább társadalompolitikai munkák voltak, míg az OSS-nél kiadott tanulmányát követően nagyrészt a geopolitikai problémákra és a hidegháborús stratégiára koncentrált. Elméleti munkássága mellett talán legnagyobb érdeme, hogy tevékenyen részt vett a Kongresszus a Kulturális Szabadságért nevű hírszerző fedőszervezet létrehozásában, amely egy liberális antikommunista alternatívát kínált a szovjet propagandával szemben.

A feltartóztatás (containment) stratégiájának kritikusa

Burnham következő könyve a *Struggle for the World*[17] 1947-ben jelent meg és az első olyan műnek számított, amely rávilágított a szovjet fenyegetés természetére, és az ezzel szemben követendő ideális amerikai stratégiára. A szerző teóriáját az elkövetkezendő években tovább csiszolta, ennek következtében hamarosan két további könyvvel állt a nyilvánosság elé. 1950-ben került kiadásra a *The Coming Defeat of Communism*, 2 évvel később pedig a *Containment or Liberation?* című munkája.[18] A szakértők egy része[19] fenti műveket egyetlen könyv 3 kötetének tekinti, melyek a következő témákra koncentrálnak: a globális küzdelemre és a szovjet kommunista fenyegetés természetére; az érvényes nyugati politika kritikájára; és a teljes győzelem eléréséhez szükséges ideális amerikai stratégiára.

Burnhamra növekvő hatást gyakoroltak olyan geopolitikai szerzők gondolatai, mint **Halford Mackinder** és **Nicholas J. Spykman**. Mivel a Szovjetunió uralja a magterületet,

úgy vélte, hogy a legkedvezőbb stratégiai pozíciót foglalja el, a világlobalmi céljai érdekében. Észak-Amerika pedig Eurázsia mellett geopolitikailag egy sziget, így sokkal kedvezőtlenebb a helyzete ellenfeléhez képest.[20]

A szovjet geopolitikai pozíciót **Burnham** úgy írta le, mint egy belső kört körbe vevő koncentrikus körök halmazát, melyben a Szovjetunió a belső kör; az első koncentrikus kört a határ menti területek alkotják; a másodikat Korea, Észak-Kína, a Közel-Kelet, a Balkán, Ausztria, Németország, Lengyelország és a skandináv területek; a harmadikat Dél-Kína, Olaszország, Franciaország és Latin-Amerika; a negyediket pedig a Brit Nemzetközösség és az Egyesült Államok. A kibontakozó szuperállamok közötti küzdelem legfontosabb tanulsága pedig, hogy „politikai, gazdasági, ideológiai, társadalmi és katonai” téren egyaránt folyik, a végső győzelemig.[21]

Burnham már a *Struggle for the World* című könyvében keményen kritizálta az amerikai külpolitikát, mondván az túl alkalmazkodó és megengedő a Szovjetunióval szemben. Véleménye szerint jó szándékkal nem lehet hatni Moszkvára, csupán a kemény ellenállással. A *The Coming Defeat of Communism* lapjain **Harry S. Truman** politikájáról már megértőbben nyilatkozik és elismeréssel méltatja a feltartóztatás doktrínájának meghirdetését, mint ideiglenes eszközt a paradigmaváltásban. Hosszú távon azonban a győzelem eléréséhez ezt sem látja megfelelőnek és négy pontban foglalja össze a hiányosságait. 1. Nem kellően egységes, vagyis nem minden kormányzati és döntéshozó szerv alkalmazza egyformán; 2. A katonai aspektus túlzott figyelmet kap a politikai, gazdasági, ideológiai és társadalmi összetevőkkel kapcsolatban; 3. Teljes mértékben defenzív; 4. Hiányzik a valódi célja, nevezetesen a kommunizmus megsemmisítése.[22]

Burnham trilógiájának központi gondolata a feltartóztatás politikájának bírálata, mint amely defenzív jellegéből adódóan a kezdeményezést átadja az ellenfélnek, lehetővé téve a szovjethatalom konszolidációját a meghódított területeken, ráadásul mivel a magterületet eleve a Szovjetunió uralja, az USA még akkor is elveszti a „háborút” ha a feltartóztatás teljes mértékben sikeresen eléri célját.

Ezzel szemben a szerző alternatív stratégiájának lényege – amely a „felszabadítás politikája” nevet kapta – hogy vissza kell szerezni a kezdeményezést, egyúttal kihasználva a szovjetek gazdasági és kulturális gyengeségeit, majd világméretű propaganda offenzívát kell indítani a szovjet érdekszféra országaiban. Ennek hatására a birodalom belső nehézségei folytán bukásra lesz ítélve. **Burnham** szerint az „offenzív politikai-felforgató hadviselés” célja a szovjet gazdasági nehézségek fokozása és a lakosság elégedetlenségének szítása.[23]

Burnham ugyanakkor azzal is tisztában volt, hogy a teljes győzelem nem reális célkitűzés, ezért 5 feltétel teljesüléséhez kötötte Amerika diadalát, katonai összecsapás nélkül. 1. Véget vetni kommunista felforgató tevékenységnek világszerte; 2. Gátat szabni a szovjet propaganda offenzívának; 3. Rákényszeríteni a szovjet haderőt a visszavonulásra az 1939-es határok mögé; 4. Biztosítani az önrendelkezést az 1939 óta anektált területeknek; 5. Liberalizálni a szovjet kormányzati rendszert a

nyilvánosság kritériumaival összhangban.[24]

A fenti stratégiát több befolyásos politikus is támogatta abban az időben, közöttük **John Foster Dulles** külügyminiszter és még **George Kennan** a feltartóztatás doktrínájának értelmi szerzője is. Az említett politikusok eredetileg favorizálták a visszaszorítás (rollback) stratégiát, de gyakorlati tapasztalataik folytán később felhagytak annak kísérletével, noha elfogadták **Burnham** álláspontját.[25] Értelmiségi körökben elég vegyes volt a trilógia fogadtatása. Amíg konzervatív antikommunista körökben szinte bibliai státuszba emelték **Burnham** munkáit, a baloldal háborús uszítónak bélyegezte, aki atomháborúba vinné az országot. A liberálisok is alapvetően negatív kritikákkal illették.[26]

A kommunizmus elleni küzdelem apostola

A második világháború után **Burnham** pályafutása véget ért a CIA-nál, köszönhetően elsősorban a **Joseph McCarthy** szenátor működésével kapcsolatos véleményének. **Burnham** ugyan nem volt a szenátor híve és támogatója, ugyanakkor tevékenységét teljes mértékben helyeselte, hiszen a hazai kommunisták felforgató szerepét súlyos veszélynek minősítette.[27] Véleménye hangoztatásával azonban intellektuális öngyilkosságot követett el, hiszen a kultúrát uraló liberálisok a partvonalra számúzték, így az intellektusa alapján megérdemelt valódi helyét soha nem foglalhatta el az amerikai kulturális életben. A baloldallal való teljes szakítását követően **Christopher Hitchens** később **Burnhamet** a neokonzervatív mozgalom intellektuális alapítójának és a totalitarizmus szószólójának nevezte.[28]

Publikációi mellett oktatási tevékenységét is folytatta a National War College, a Naval War College és az Air War College keretein belül, miközben konzultánsként a CIA-nak is dolgozott.[29]

Miután szakított a Kongresszus a Kulturális Szabadságért szervezettel és a Partisan Review-ba sem publikált, a Freeman című konzervatív lap számára kezdett írni, amíg igazi otthonra nem talált a National Review magazinnál, melynek alapításában is részt vállalt 1955-ben, majd 23 éven keresztül kommentálta lapjain a hidegháború fejleményeit „Az elhúzódó konfliktus” c. állandó rovatában.[30] Elemzései tanúbizonyságát adják kivételes stratégiai gondolkodásának, melynek révén az egymástól távol fekvő eseményeket is képes volt egyetlen komplex stratégia vázhoz kötni. Trockista múltjából fakadóan ezen kívül képes volt az eseményeket a szovjetek szemszögéből látni és a hidegháború alakulását minden részletre kiterjedően elemezni.

A National Review annyira lekötötte figyelmét, hogy az 1950-es években csupán egyetlen könyve jelent meg a Congress and the American Tradition.[31] Az 1959-es műben a szerző a kongresszus és az elnökség kapcsolatát vizsgálta és arra a

következtetésre jutott, hogy a végrehajtó hatalom a bürokrácia kiépülésével túlsúlyra tett szert a törvényhozással szemben, így igazi demokráciáról sem beszélhetünk már, csupán egy totalitáriánus jóléti állam létrejöttéről, melyben az elnöknek sincs valódi szerepe, hiszen a befolyásos érdekcsoportok kezében összpontosul az igazi hatalom.[32]

Burnham újabb könyve 1964-ben látott napvilágot, *The Suicide of the West*[33] címmel. A szerző értelmezése szerint a nyugati civilizáció 1914-ben érte el hatalma csúcspontját, azóta – a földrajzi kereteket nézve – fokozatosan veszít befolyásából, noha továbbra is erőfölényben van a többiekkel szemben, de a belső akaraterő hiányában mégsem használja ki a lehetőségeket, vagyis gyakorlatilag öngyilkosságot követ el. **Burnham** részletesen elemzi a liberalizmust, mint amely „a fő ideológiája a Nyugat öngyilkosságának”, habár azt nem tekinti okának, csupán kísérőjének. Ugyan a történelmi eseményekről és trendekről jó összefoglalást ad, végkövetkeztetése téves, mely szerint az összeomlás valószínű és a döntő változásra kevés az esély.[34]

Geopolitikai elemzései nem nélkülözték az ellentmondásokat sem. Az USA közel-keleti politikáját illetően úgy fogalmazott, hogy ha Izrael és az olaj között kell választani, akkor a szuperhatalomnak az utóbbi mellett kell döntenie. Az amerikai békemozgalmat kommunista kötődéssel vádolta és továbbra is a McCarthyizmus híve maradt. Felismerte, hogy a szovjet-kínai ellentét lehetőséget jelent az USA számára, bár a viszály ideológiai hátterét kevésbé vette figyelembe. A nemzetközi fegyverzetellenőrzési törekvéseket veszélyes nyugati illúzióknak minősítette és a liberális politikusokat mindvégig támadta.

Írásaiban az 1960-as évek során egyre nagyobb szerepet kapott a vietnami háború, melynek megítélésében nem sokat tévedett. A dominó elméletből kiindulva úgy vélte, hogy Vietnam elvesztése akár egész Délkelet-Ázsia kommunista uralom alá kerülését is eredményezheti, az esetleges amerikai vereség pedig az USA stratégiai visszaszorulását fogja eredményezni Ázsiából, ráadásul a szövetségesei körében is elveszíti hitelét.[35] Már 1962 tavaszán megjósolta az amerikai vereséget, amelyet elsősorban a korlátozott katonai műveleteknek tulajdonított. Egy évvel később szintén úgy vélte, hogy a győzelem érdekében mindent meg kéne tenni, beleértve az atomfegyverek bevetését is ha szükséges, továbbá Észak-Vietnamra is ki kell terjeszteni a háborút. **Lyndon B. Johnson** hadműveletei viszont csupán a stratégiai visszavonulást készítik elő és egyfajta döntetlen elérésén túl más aligha lehet célja a kormánzatnak.[36] Összességében tehát amint azt 1972-ben megállapította, a feltartóztatás stratégiája Vietnamban is csupán vereséghez vezethet.

Burnham az elsők között ismerte fel, hogy az USA célja nem a győzelem, hanem egy tisztességes béke elérése Indokínában, továbbá Amerika hitelének megőrzése. Azzal is tisztában volt, hogy Észak-Vietnam célja nem a katonai győzelem, hanem a politikai diadal, melynek értelmében a hazai közvélemény nyomására az USA előbb-utóbb a háború befejezésére kényszerül. Az 1960-as évek végén Burnham már elkerülhetetlennek vélte Hanoi győzelmét és úgy hitte, hogy semmilyen tartós politikai megoldás nem akadályozhatja meg az ország kommunista vezetés alatt történő

egyesítését.

A vesztes háborút követően több tanulságot is megfogalmazott. 1. A nemzet ne kövessen olyan célkitűzést, amelynek eléréséhez nem kívánja igénybe venni a szükséges forrásokat. 2. Ha az ellenfél politikai célokért küzd, az eskaláció stratégiája nem vezet eredményre. 3. A forradalmi felszabadító háborúban való részvételhez megfelelő amerikai stratégiára van szükség. 4. Az ilyen háborút nem sorkötelesekkel, hanem profi önkéntesekkel kell megvívni. 5. Ha egy nagyhatalom egy kis állammal bocsátkozik háborúba, az elejétől kezdve maximális túlerőt kell alkalmaznia, hogy megbénítsa ellenfelét, elkerülendő a felesleges vérontást. 6. Egy nemzet ne kezdjen háborút, ha úgy véli, hogy a lehetséges eskaláció esélye a globális politika színterén túl nagy.[37]

A „szabadság bajnoka” és a történelem igazsága

A vietnami háborút illetően megállapítható, hogy **Burnham** több dologban is tévedett, mégis kortársai közül ő látta legtisztábban az eseményeket és a „nagy” globális kérdésekben mindvégig igaza volt. Helyesen mérte fel a háború nemzetközi vonatkozásait, Amerika regionális érdekeit, a kormányzat hibás stratégiáját, az USA és ellenfele céljait, továbbá a vesztes háború politikai, társadalmi következményeit.

Burnham legfőbb érdeme, azonban mint geopolitikai gondolkodó, a hidegháború megnyerésének stratégiájához köthető, vagyis a gazdasági, politikai, pszichológiai hadviselés együttes alkalmazásának teóriájához. Ez a következőket foglalja magában: 1. A szovjetekkel szembeni ideológiai és propaganda offenzíva. 2. Disszidensek és ellenállók támogatása a szovjet érdekszférán belül. 3. Kihasználva az amerikai gazdasági erőt megkísérelni, a szovjet gazdaság összeroppantását. 4. Pszicho-politikai hadviselés keretében megfélemlíteni a szovjet elitet. 5. Kereskedelmi és egyéb gazdasági eszközök igénybevételével gyengíteni a szovjet gazdaságot. 6. Geopolitikailag defenzívába kényszeríteni a szovjeteket.[38]

Az 1980-as évek során a **RonaldReagan** kormányzat – ugyan nem **Burnham** tanácsait követve – hasonló offenzív geopolitikai stratégiával állt elő, melynek eredményeképpen a szovjetek belátták, hogy stratégiai defenzívába szorultak, a fegyverkezési versenyt nem folytathatják és a birodalmukat sem tarthatják fenn a súlyos gazdasági viszonyok közepette. A **Reagen** doktrína végül meghozta a győzelmet az USA számára, amelynek a megvalósulásában már maga **Burnham** sem hitt. Bár az 1950-es években még nem volt meg a realitása az általa követendőnek vélt stratégia végrehajtására, az 1980-as évek eseményei mindennél jobban bizonyították igazát és előrelátását.

Ő maga azonban már nem érthette meg ezeket a történéseket. 1978-ban stroke-ot kapott, melyből már nem épült fel. Utolsó cikkét a National Reviewban a Camp David-i

egyiptomi-izraeli megállapodás amerikai-szovjet viszonyra gyakorolt hatásáról írta. 1983-ban azonban nagy megtiszteltetés érte, amikor **Ronald Reagan**-tól átvehette az Elnöki Medál a Szabadságért nevű legmagasabb civil kitüntetést. Amint az elnök megfogalmazta: „A szabadságnak, az értelemnek és a tisztességnek kevés nagyobb bajnoka volt ebben a században, mint **James Burnham**.”[39] A neves geopolitikai szakértő végül 1987 júliusában rákban hunyt el, de a történelem két évvel később igazolta életművét.

[1] <http://photos1.blogger.com/blogger/4700/2310/400/James%20Burnham.jpg>

[2] Oktatói között olyan neves személyeket találunk, mint J. R. R. Tolkien. KIMBALL, Roger: The Power of James Burnham. In: The New Criterion, September 2002.,

<http://www.newcriterion.com/articles.cfm/burnham-kimball-1911> (2015.10.03.)

[3] STROMBERG, Joseph, R.: James Burnham and the Struggle for the World: A Life. By Daniel Kelly, Review, In: The Independent Review, Vol 8, No 1, 2003,

<http://www.independent.org/publications/tir/article.asp?a=66> (2015.09.30.)

[4] SEMPA, Francis P: Geopolitics From the Cold War to the 21st Century. New Brunswick, Transaction Publishers, 2002, 40.

[5] DIGGINS, John F: Four Theories in Search of a Reality: James Burnham, Soviet Communism, and the Cold War. In: The American Science Review, Vol 70, No 2, 1976. 493-494.

Trockij válaszul többek között „boszorkány doktornak” és „intellektuális sznobnak” minősítette az amerikaiit. KIMBALL

[6] Az Amerikai Munkás Párt 1935-ben egyesült az Amerikai Szocialista Párttal, de két évvel később a trockistákat kizárták a pártból és ekkor hozták létre a Szocialista Munkás Pártot.

[7] BURNHAM, James: The Managerial Revolution: What is Happening in the World. New York, John Day Company Inc., 1941.

[8] A washingtoni döntéshozók is előszeretettel olvasták a művet.

[9] SEMPA: 42-43.

[10] SEMPA: 42.

[11] ORWELL, George: Second Thoughts on James Burnham. In: Polemic, No 3, Summer, 1946.

http://orwell.ru/library/reviews/burnham/english/e_burnh.html (2015.09.30.)

Orwellre olyannyira nagy hatást gyakorolt a könyv, hogy Burnham elképzelt világrendje a 3 totalitárius állam küzdelméről később az 1984 című munkájában is visszaköszön.

[12] BURNHAM, James: The Machiavellians. Defenders of Freedom. New York, John Day Company Inc., 1943.

[13] SEMPA: 43.

[14] KIMBALL

[15] A The Sixth Turn of the Communist Screw és a Lenin's Heir című írásaiban annak a véleményének adott hangot, hogy a szovjet célok Sztálin halála után sem fognak változni, mert a „sztálinizmus a leninizmus győztes alkalmazása”, ill. a sztálinizmus egyenlő a kommunizmussal. Sempa: 46.

[16] Francis P. Sempa szerint „Senki sem látta előre vagy ismerte fel a hidegháború kirobbanását pontosabban, teljesebben vagy korábban, mint James Burnham. Sempa: 45.

[17] BURNHAM, James: Struggle for the World. New York, John Day Company Inc., 1947.

[18] BURNHAM, James: The Coming Defeat of Communism. New York, John Day Company Inc., 1950.

BURNHAM, James: Containment or Liberation? New York, John Day Company Inc., 1952.

[19] Elsősorban Brian Crozier, Samuel Francis és John O' Sullivan említhetőek.

[20] Mackinder már korábban megírta, hogy a magterület (Eurázsia északi, középső része) uralma a világsziget (Európa, Ázsia és Afrika) uralmát eredményezi, ez pedig a világhuralmat is lehetővé teszi. Spykman ezzel szemben az általa peremterületnek nevezett Európa, Közel-Kelet és Kelet-Ázsia stratégiai jelentőségét hangsúlyozta. SZILÁGYI, István: Geopolitika. Pécs, Publikon Kiadó, 2013. 39-44, 70-72.

[21] SEMPA: 47-48.

[22] SEMPA: 49-50.

[23] SEMPA: 51.

[24] SEMPA: 52.

[25] Kennan még a szovjet blokk országokban szervezett politikai hadviselés megindítására is tett javaslatot a Truman adminisztrációnak. CHACE, James: Cold, Warriors. In: The New York Times, May 21, 2000,

<https://www.nytimes.com/books/00/05/21/reviews/000521.21chaset.html> (2015.10.04.)

[26] Arthur Schlesinger Jr. szerint például a Containment or Liberation? „egy abszurd könyv, egy abszurd embertől”, továbbá egy fércmű tele ellentmondásokkal és pontatlanságokkal. SEMPA: 53-54.

[27] Burnham szenátusi meghallgatásokon is tanúskodott és a kommunista párt betiltása mellett érvelt.

[28] Continetti, Matthew: James Burnham: A Visionary Like No Other. In: National Review, March 23, 2015.

<http://www.nationalreview.com/article/415964/james-burnham-visionary-no-other-matthew-continetti> (2015.10.02)

[29] Többek között Iránban a Shah hatalomra juttatását célzó tervek kidolgozásában is részt vállalt Burnham.

[30] 1954-ben Burnham a kongresszusi vizsgálóbizottságok előtt tett vallomásokra alapozva írt könyvet a kommunista felforgató tevékenységről The Web of Subversion címmel.

[31] BURNHAM, James: Congress and the American Tradition. Chicago, H. Regnery Co., 1959.

[32] Continetti

[33] BURNHAM, James: Suicide of the West: An Essay on the Meaning and Destiny of Liberalism. New York, John Day Company Inc., 1964.

[34] SEMPA: 59-60. WILLIAMSON, Chilton: Suicide of the West: An Essay on the Meaning and Destiny of Liberalism by James Burnham (1964).

http://www.chiltonwilliamson.com/books/the_conservative_bookshelf_suicide_of_the_west.html (2015.10.06.)

[35] SEMPA, Francis P.: The Geopolitics of the Vietnam War. In: The Diplomat, February 10, 2015, <http://thediplomat.com/2015/02/the-geopolitics-of-the-vietnam-war/> (2015.09.12.)

[36] SEMPA: 56-57.

[37] SEMPA 2015.

[38] SEMPA: 58-59.

[39] Remarks at the Presentation Ceremony for the Presidential Medal for Freedom. February, 1983, <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1983/22383c.htm> (2015.09.12.)

Felhasznált irodalom

- CHACE, James: Cold, Warriors. In: The New York Times, May 21, 2000, <https://www.nytimes.com/books/00/05/21/reviews/000521.21chaset.html>

Continetti, Matthew: James Burnham: A Visionary Like No Other. In: National Review, March 23, 2015. <http://www.nationalreview.com/article/415964/james-burnham-visionary-no-other-matthew-continetti>

DIGGINS, John F: Four Theories in Search of a Reality: James Burnham, Soviet Communism, and the Cold War. In: The American Science Review, Vol 70, No 2, 1976. 492-508.

KIMBALL, Roger: The Power of James Burnham. In: The New Criterion, September 2002.,

<http://www.newcriterion.com/articles.cfm/burnham-kimball-1911>

- ORWELL, George: Second Thoughts on James Burnham. In: Polemic, No 3, Summer, 1946.

http://orwell.ru/library/reviews/burnham/english/e_burnh.html

- Remarks at the Presentation Ceremony for the Presidential Medal for Freedom. February, 1983. <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1983/22383c.htm>
- SEMPA, Francis P: Geopolitics From the Cold War to the 21st Century. New Brunswick, Transaction Publishers, 2002,
- SEMPA, Francis P.: The Geopolitics of the Vietnam War. In: The Diplomat, February 10, 2015. <http://thediplomat.com/2015/02/the-geopolitics-of-the-vietnam-war/>
- STROMBERG, Joseph, R.: James Burnham and the Struggle for the World: A Life. By Daniel Kelly, Review, In: The Independent Review, Vol 8, No 1, 2003, <http://www.independent.org/publications/tir/article.asp?a=66>
- SZILÁGYI, István: Geopolitika. Pécs, Publikon Kiadó, 2013.
- WILLIAMSON, Chilton: Suicide of the West: An Essay on the Meaning and Destiny of Liberalism by James Burnham (1964). http://www.chiltonwilliamson.com/books/the_conservative_bookshelf_suicide_of_the_west.html